

Pondera Consult B.V.
tav. de heer J.F.W. Rijntalder
Postbus 579
7550 AN HENGELO

Leeuwarden, 18 juli 2017
Verzonden,

Ons kenmerk : 01435008
Afd./Opgave : Omgevingszaken
Behandeld door : F.R. Wagenaar / (058) 292 52 79 of f.r.wagenaar@fryslan.frl
Uw kenmerk :
Bijlage(n) :

Onderwerp : Definitieve vergunning ex art. 2.7; tweede lid, Wet natuurbescherming, realisatie en exploitatie Windpark Fryslân in en nabij het Natura 2000-gebied 'IJsselmeer', 'Waddenzee', 'Duinen Vlieland' en 'Duinen en Lage Land Texel' voor wat betreft de voorschriften 3, 5 en 15 tot en met 19.

Geachte heer Rijntalder,

Overeenkomstig uw aanvraag en de daarbij behorende stukken hebben wij besloten de aan u op 20 september 2016 (nr. 01335210) verleende vergunning ten behoeve van de realisatie en exploitatie Windpark Fryslân (hierna: de vergunning) te wijzigen. Het gaat daarbij om het onderdeel verlaging van de eerder vergunde tiplaagte van 50 naar 40 meter boven NAP, zoals voorzien in voorschrift 3 van de verleende vergunning. Tevens bevestigen wij hierbij conform de eerdere mondelinge mededeling dat het door u ten behoeve hiervan overlegde onderzoeksprotocol is goedgekeurd.

De voorschriften 16 tot en met 18, die voorschrift 3 wat betreft genoemde tipverlaging uitwerken, zijn niet langer nodig en komen te vervallen.

Het naar voorschrift 3 verwijzende voorschrift 19, over het monitoringsplan, dient wat de formulering betreft te worden aangepast.

Voorts hebben wij ambtshalve besloten de voorschriften 5 en 15 te laten vervallen. Wij lichten dit als volgt toe.

Gelet op het oordeel van de Afdeling bestuursrechtspraak van de Raad van State over een vergelijkbaar voorschrift als voorschrift 5, in haar uitspraken van 23 december 2015 en 23 november 2016, nr. 201504975, ECLI:NL:RVS;2016:3086, r.o. 5.14 tot en met 5.17, zijn wij tot het oordeel gekomen dat voorschrift 5 dient te vervallen.

Voorschrift 15 regelt dezelfde materie als artikel 43, lid 1 Natuurbeschermingswet 1998 (oud, thans artikel 5.4, eerste lid, van de Wet natuurbescherming), maar is beperkter dan hetgeen in dat artikellid is vervat, hetgeen tot misverstand aanleiding kan geven. Voorschrift 15 dient derhalve te vervallen.

BESLUIT:

De vergunning wordt als volgt gewijzigd:

Voorschrift 3 komt te luiden:

Voorschriften en beperkingen

3 De vergunning wordt verleend voor de realisatie van windturbines met een tiplaagte van 40 meter boven NAP.

De voorschriften 5, 15, 16, 17 en 18 komen te vervallen.

Voorschrift 19, aanhef, eerste subonderdeel komt te luiden:

• de onderzoeksrapporten overgelegd in het kader van de aanvraag om wijziging van de in voorschrift 3 vergunde tiplaagte van 50 naar 40 meter.

Alle andere in de vergunning opgenomen voorschriften en beperkingen blijven ongewijzigd van kracht.

Voor een nadere motivering van ons besluit wat betreft de verlaging van de tiplaagte verwijst ik u naar bijlage 1.

Op het ontwerp besluit van 6 juni 2017 zijn een vijftal zienswijzen ingediend die in bijlage 1 (B3.) behandeld worden.

Gedeputeerde Staten van Fryslân,

drs. A.A.M. Brok, voorzitter

dr. W.J. van Elsacker, secretaris

Beroep

Belanghebbenden kunnen tegen dit besluit beroep instellen bij de Afdeling bestuursrecht-spraak van de Raad van State, postbus 20019, 2500 EA, Den Haag. De termijn voor het indienen van een beroepschrift bedraagt zes weken en vangt aan met ingang van de dag na die waarop het besluit ter inzage is gelegd. Een belanghebbende die redelijkerwijs niet kan worden verweten dat hij geen zienswijze naar voren heeft gebracht op het ontwerp van het desbetreffende besluit kan ook beroep instellen.

Op dit besluit is de Crisis- en herstelwet van toepassing. Dit betekent onder meer dat de belanghebbende in het beroepschrift moet aangeven welke beroepsgronden hij aanvoert tegen het besluit. Na afloop van de termijn van zes weken kunnen geen nieuwe beroepsgronden meer worden aangevoerd. Het wordt aanbevolen in het beroepschrift te vermelden dat de Crisis- en herstelwet van toepassing is.

Bijlagen

Bijlage 1: Motivering besluit

Bijlage 2: Meldingsformulier

Bijlage 3: 'Onderzoeksprotocol Windpark Fryslân'. Bureau Waardenburg bv, 3 juni 2016.

Bijlage 4: 'Zwarte sterns in het plangebied van Windpark Fryslân. Resultaten van veldonderzoek naar vliegintensiteit en vlieghoogte in de nazomer van 2016'. B.W.R. Engels en J.C. Kleyheeg - Hartman, Culemborg 21 november 2016.

Bijlage 5: 'Slachtofferberekening aalscholver Windpark Fryslân'. J.C. Kleyheeg-Hartman, Bureau Waardenburg bv, 27 februari 2017.

Bijlage 1: Motivering van het besluit

A. Weergave van de feiten

In deze nadere motivering wordt met name ingegaan op het onderdeel van het onderhavige besluit dat betrekking heeft op uw aanvraag om verlaging van de tiplaagte van 50 naar 40 m boven NAP.

A1. Aanvraag wijziging vergunning

In de huidige vergunning is er sprake van een tiplaagte (de hoogte van het laagste punt van de rotor) van 50 meter boven NAP, met de mogelijkheid om, kort gezegd, de tiplaagte te verlagen naar 40 meter boven NAP. Uw aanvraag betreft de verlaging van de tiplaagte van 50 naar 40 meter boven NAP. Uw aanvraag is op 23 november 2016 per e-mail door ons ontvangen en ingeboekt onder nummer 01402575. Ten behoeve van uw aanvraag hebt u informatie aangeleverd.

A1.1. Relevante ecologische onderzoeken

U hebt in het kader van uw aanvraag de volgende rapporten en tekeningen ingediend;

- 'Onderzoeksprotocol Windpark Fryslân'. Bureau Waardenburg bv, 5 juli 2016.
- 'Zwarte sterns in het plangebied van Windpark Fryslân. Resultaten van veldonderzoek naar vliegintensiteit en vlieghoogte in de nazomer van 2016'. B.W.R. Engels en J.C. Kleyheeg - Hartman, Culemborg 21 november 2016.
- 'Slachtofferberekening aalscholver Windpark Fryslân'. J.C. Kleyheeg-Hartman, Bureau Waardenburg bv, 27 februari 2017.

Verder zijn (ambtshalve) bij de beoordeling van de aanvraag betrokken de onderbouwende stukken vanuit uw (primaire) aanvraag van 11 juli 2015 met daarop volgende aanvullingen.

A1.4. Aanvullende gegevens

Naar aanleiding van uw aanvraag bent u op 28 november 2016 gevraagd om aanvullende informatie aan te leveren. Het ging daarbij met name om aanvullende informatie over het aanvaringsrisico van de aalscholver bij een tiplaagte van 40 meter, om meer zekerheid te verkrijgen omtrent de maximale effecten. Om deze zekerheid te kunnen bieden hebt u voor de aalscholver alsnog een separate slachtofferberekening uitgevoerd. U hebt daarover gerapporteerd in het hiervoor vermelde rapport van 27 februari 2017.

A2. Bevoegdheid

Bij besluit van 20 september 2016 is aan u vergunning ingevolge de Natuurbeschermingswet 1998 verleend voor het oprichten en in werking hebben van een windpark in het IJsselmeer. In navolging van hetgeen in voornoemd besluit in paragraaf A2 is overwogen, is ons college bevoegd tot beslissing op de aanvraag. Aangezien het voorliggende besluit een wijziging is van voornoemd besluit, blijft hetgeen aldaar is overwogen thans gelden en is ons college tevens bevoegd ten aanzien van dit besluit tot wijziging.

A3. Procedure

In artikel 9b, eerste lid, aanhef en onder a, van de Elektriciteitswet 1998 is bepaald dat op de besluitvorming voor dit project de rijkscoördinatieregeling als bedoeld in artikel 3.35 van de Wet ruimtelijke ordening van toepassing is. Dat wil in dit geval zeggen dat de besluiten die nodig zijn voor windpark Fryslân gezamenlijk worden voorbereid, waarbij deze procedure wordt gecoördineerd door de minister van Economische Zaken (EZ). Daarbij doorlopen de besluiten, op grond van artikel 3.31, derde lid, in samenhang met artikel 3.35, vierde lid, van de Wro, de uniforme openbare voorbereidingsprocedure als bedoeld in afdeling 3.4 van de

Algemene wet bestuursrecht met toepassing van de bijzondere regels in artikel 3.31, derde lid, in samenhang met artikel 3.35, vierde lid, van de Wro.

Dit besluit is één van de besluiten die nodig zijn voor windpark Fryslân. Daarom is ook op dit besluit de rijkscoördinatie-regeling van toepassing. De minister van EZ heeft een gecoördineerde voorbereiding van de besluiten voor windpark Fryslân bevorderd. Onderhavig besluit is samen met het inpassingsplan en de andere besluiten als volgt voorbereid:

- op 15 juni 2017 is een kennisgeving met betrekking tot het ontwerp gepubliceerd in de Staatscourant; kennisgeving heeft ook plaatsgevonden in enkele huis-aan-huisbladen en regionale dagbladen;
- op 13 juli 2017 is door de minister van EZ een ontwerp van het besluit aan initiatiefnemer gezonden;
- Het ontwerp van het besluit heeft van 16 tot en met 29 juni 2017 ter inzage gelegen bij de gemeente Súdwest- Fryslân, Marktstraat 15 te Sneek;

Op grond van artikel 3.32 in samenhang met artikel 3.35, vierde lid, van de Wet ruimtelijke ordening worden dit besluit en de andere besluiten gelijktijdig door de minister van EZ bekendgemaakt. Tevens doet de minister van EZ daarvan mededeling in de Staatscourant, enkele huis-aan-huisbladen en regionale dagbladen en langs elektronische weg. Eerdere insprekers en grondeigenaren en beperkt gerechtigden op die gronden worden apart geïnformeerd.

A3.1. Zienswijze

Dit definitieve besluit zal worden toegezonden aan de betrokken overheden voor eventuele zienswijzen. Voorts zijn op grond van artikel 4:8 van de Algemene wet bestuursrecht Aquaresort BV e.a. via Dommerholt Advocaten, R.W. Bax en F.N. Jorritsma, IJsselmeer- vereniging e.a. via Mamores, Dhr. K. Martens, P. Snijder, J.A. Vonk, R. Wartena en Watersportvereniging Makkum gedurende een termijn van 2 weken in de gelegenheid gesteld hun zienswijze over het concept van dit besluit kenbaar te maken.

A3.2. Betrokkenheid van een andere provincie waarin het betreffende Natura 2000-gebied mede is gelegen

Ten behoeve van de definitieve beslissing voor het Windpark Fryslân hebben Gedeputeerde Staten van de provincie Noord-Holland op 22 september 2016 met de definitieve vergunning ingestemd, voor zover de vergunning betrekking heeft op delen van de Natura 2000-gebieden gelegen in die provincie.

B. Toetsing

B1. Inhoudelijke beoordeling

Hieronder toets ik uw aanvraag aan de beoordelingskaders van de Natura 2000-gebieden 'IJsselmeer', 'Waddenzee', 'Duinen Vlieland' en 'Duinen en Lage Land Texel'. Daarbij worden mogelijke verslechtingen en verstoringen besproken in het licht van de relevante kwalificerende waarden van genoemde gebieden.

Bij besluit van 20 september 2016 is aan u vergunning ingevolge de Natuurbeschermingswet 1998 verleend voor het oprichten en in werking hebben van een windpark in het IJsselmeer. In de vergunning is gemotiveerd dat door ons de zekerheid is verkregen dat het project de natuurlijke kenmerken van de beoordeelde Natura 2000-gebieden niet zal aantasten, onder het stellen van voorschriften en beperkingen.

In voorschrift 3 van de (primaire) vergunning is bepaald dat vergunning wordt verleend voor de realisatie van windturbines met een tiplaahte van 50 meter boven NAP, met dien verstande dat:

- a) *het bevoegd gezag op daartoe strekkend en gemotiveerd verzoek van de vergunninghouder, goedkeuring kan verlenen tot verlaging van de vergunde tiplaahte, al dan niet onder het stellen van nadere voorschriften of beperkingen tot een tiplaahte tot 40 meter boven NAP;*
- b) *voordat tot een verzoek als onder a. bedoeld kan worden overgegaan, dient uitvoering te zijn gegeven aan een onderzoek binnen de door het bevoegd gezag, in overleg met de vergunninghouder, daartoe vastgestelde criteria. Dit onderzoeksprotocol dient te worden opgesteld door de vergunninghouder en te worden goedgekeurd door het bevoegd gezag.*

In ons besluit van 20 september 2016 hebben wij gemotiveerd aangegeven dat wij een voorschrift aan de vergunning zouden verbinden waarbij wij de aanvrager verplichten tot het opstellen van een onderzoeksprotocol waarin de parameters van het in dit kader uit te voeren onderzoek naar de mogelijkheden tot verlaging van de tip-laahte tot 40 meter boven NAP in overleg met het bevoegd gezag moeten worden vastgelegd. Dit onderzoeksprotocol is in onderling overleg vastgesteld en door ons goedgekeurd. Na vaststelling van het protocol is een aanvullend onderzoek uitgevoerd. De rapportage van dit onderzoek is aan ons voorgelegd. Uit de onderzoeksresultaten volgt dat wij de bevestiging hebben verkregen dat significante gevolgen voor alle soorten kunnen worden uitgesloten bij een tiplaahte van 40 meter boven NAP. Derhalve wijzigen wij ons besluit, in die zin, dat een tiplaahte van 40 meter boven NAP wordt vergund.

B2. Toetsing aan relevante kwalificerende vogelsoorten

Bij de door u aangevraagde verlaging van de tiplaahte van 50 naar 40 meter boven NAP diende te worden bevestigd dat negatieve effecten op een aantal aangewezen natuurwaarden in de betrokken Natura 2000-gebieden konden worden uitgesloten. Daartoe is een aanvullend onderzoek naar mogelijke aanvaringsslachtoffers van een aantal soorten vogels die in het gebied voorkomen uitgevoerd, specifiek zwarte stern en visdief.

U hebt in uw primaire aanvraag van 11 juli 2015 en nadien nader aangevuld (21 januari 2016), gemotiveerd aangegeven waarom u er in eerste instantie voor koos om een tiplaahte van 50 meter aan te vragen. U motiveerde daarin ook dat een lagere tiplaahte dan 50 meter, tot 40 meter, tot de mogelijkheden behoorde maar dat u er, vanuit uw maatschappelijke betrokkenheid en gezien de zorg van belangenorganisaties, voor koos om een lagere tiplaahte pas aan te vragen pas nadat nader onderzoek was uitgevoerd om daarmee, voor zover thans relevant, bevestigd te krijgen dat mogelijk negatieve effecten kleiner zijn dan tot dan toe in onderzoek was vastgesteld. Het ging daarbij onder meer om mogelijke negatieve effecten op de zwarte stern. In de passende beoordeling was de berekende sterfte van de zwarte stern bij een tiplaahte van 40 meter niet veel lager dan de gehanteerde 1%-mortaliteitsnorm.

Wij hebben ons, mede gezien de maximale tiplaahte van 40 meter die in het Rijksinpassingsplan is opgenomen, hierin kunnen vinden, op voorwaarde dat u voorafgaand aan het onderzoek in overleg met ons een onderzoeksprotocol zou opstellen dat door ons zou worden goedgekeurd. Daarnaast zou in lijn daarmee aanvullend onderzoek gedurende de zomer van 2016 plaatsvinden. Het voorschrift 3 van ons besluit van 20 september 2016 voorziet hierin.

De belangrijkste doelstelling van het (veld)onderzoek in de nazomer van 2016 was om te bepalen hoeveel zwarte sterns boven een hoogte van 40, dan wel 50 meter vliegen. Onderzoek met radar langs de Afsluitdijk heeft eerder plaatsgevonden in december 2008, maart 2009, februari en maart 2012. Tot slot heeft onderzoek naar onder andere de vlieghoogte van zwarte stern en visdief in het plangebied plaatsgevonden in augustus en september 2015.

Het protocol is op 5 juli 2016 aan ons voorgelegd en met u inhoudelijk besproken en afgestemd. In navolging is in de nazomer van 2016 onderzoek verricht naar de vliegintensiteit en de vlieghoogte van zwarte sterns in het plangebied van Windpark Fryslân. Het doel van dit onderzoek was om de vlieghoogte en -intensiteit van de zwarte stern in zoveel mogelijk detail vast te stellen, zodat daarmee de slachtofferberekening uit de aanvulling op de eerdere passende beoordeling gespecificeerd (verfijnd) kon worden.

Tijdens het (veld)onderzoek, waarbij gebruik werd gemaakt van een Laser Range Finder, zijn wanneer mogelijk ook metingen verricht van andere soorten waarvoor het IJsselmeer als Natura 2000-gebied is aangewezen. Dit betreffen met name de visdief, aalscholver, kuifeend en fuut. Omdat de visdief van deze soorten het meest verwant is aan de zwarte stern, lijkt het activiteitenpatroon en de aanwezigheid van deze soort in de omgeving van het plangebied het meest op die van de zwarte stern. Er zijn in 2016 voldoende metingen van de visdief verricht om voor de nazomer ook voor deze soort een goed beeld te kunnen presenteren van de vlieghoogte en de aanwezigheid in de omgeving van het plangebied buiten het broedseizoen.

In het eerdere (veld)onderzoek in de nazomer van 2015 is vastgesteld dat slechts 7% van de waargenomen zwarte sterns tussen de 25-50 meter vlogen. Uit de onderzoeksresultaten van 2016 volgt dat er geen zwarte sterns gesignaleerd zijn boven de 50 meter en slechts 0,08% vloog boven de 40 meter (dit betreft één waarneming van een vlieghoogte van 40,5 meter). Op basis van de aanvullende resultaten van het onderzoek in 2016 kan gesteld worden dat een groot deel hiervan zich in het onderste deel van deze hoogteklaas bevond (<40m). De gemiddelde vlieghoogte van de zwarte sterns was 5,9 meter boven het wateroppervlak.

Visdieven vliegen in het plangebied van Windpark Fryslân iets hoger dan zwarte sterns (gemiddeld 10,9 meter boven het wateroppervlak). In het najaar van 2015 is visueel vastgesteld dat ca. 85% van de visdieven lager dan 10 meter vloog. In het veldonderzoek in 2016 is voor veel visdieven een vlieghoogte tussen de 10 en 15 meter vastgesteld. Er is in 2016 geen enkele visdief gemeten met een vlieghoogte van >40 meter en slechts 0,77% vloog boven de 30 meter. Dit komt overeen met de resultaten uit het najaar van 2015 waarin slechts 1% van de visdieven tussen de 25-50 meter is waargenomen. De gemiddelde vlieghoogte van de visdief lag op 10,9 meter.

Naast de zwarte stern en de visdief zijn, wanneer de omstandigheden het toelieten, ook metingen gedaan van de vlieghoogte van andere soorten waarvoor het/de Natura 2000-gebied(en) zijn aangewezen. Voor de soorten aalscholver, kuifeend, fuut en dwergmeeuw is een beperkt aantal hoogtemetingen verricht. Voor zover een vergelijking mogelijk is, bevestigen deze metingen de aannames die voor deze soorten in de passende beoordeling en de aanvulling op het MER voor Windpark Fryslân zijn gehanteerd.

In de effectbepaling voor Windpark Fryslân is in de passende beoordeling voor de aalscholver geen nadere analyse van de sterfte uitgevoerd, omdat van deze soort geen of nauwelijks risicovolle vliegbewegingen door het windpark zijn te voorzien. Aangenomen is dat het me-

rendeel van de aalscholvers laag over het water (onder tiplaaft) vliegt. Dat er tijdens het veldonderzoek in de zomer van 2016 voor enkele groepen aalscholvers (ca. 9% van de metingen) een vlieghoogte van meer dan 40 meter is vastgesteld, weerlegt niet de uitgangspunten die in de effectbepaling zijn gehanteerd. Temeer omdat het aantal waarnemingen onvoldoende is om een betrouwbaar gemiddelde voor de vlieghoogte te kunnen berekenen.

Aalscholvers vliegen hoofdzakelijk overdag door het plangebied van Windpark Fryslân. Overdag is het aanvaringsrisico van vogels aanzienlijk lager dan 's nachts, omdat ze de windturbines kunnen zien. In de effectbepaling voor Windpark Fryslân is aangenomen dat overdag sociaal foeragerende groepen aalscholvers de geplande turbine opstellingen zullen ontwijken. De gemeten vlieghoogtes in de nazomer van 2016 hebben alleen betrekking op aalscholvers in actieve vlucht. Er zijn geen foeragerende groepen aalscholvers ingemeten (ook niet waargenomen in 2016, wel in 2015). Zelfs als de aalscholvers na de bouw van Windpark Fryslân in het windpark zouden foerageren, dan leidt dit niet tot een hoger aanvaringsrisico dan aangenomen in passende beoordeling, omdat foeragerende aalscholvers laag boven het water vliegen (in de onderste 10 à 20 meter) en/of op het wateroppervlak zwemmen. Overigens wijzen de onderzoeksresultaten die beschikbaar zijn voor de aalscholver met betrekking tot windparken op zee erop dat de vlieghoogte van deze soort over het algemeen <40 meter boven het wateroppervlak bedraagt.

Voor alle genoemde soorten waarvoor in de nazomer van 2016 aanvullend onderzoek is uitgevoerd, laten de resultaten zien dat het berekende aantal slachtoffers op basis van de gemeten vlieghoogtes aanzienlijk lager is dan eerder berekend op basis van de aannames in de MER en de passende beoordeling.

Wij zijn van mening dat het aanvullende onderzoek uit de nazomer van 2016 conform het met u overeengekomen onderzoeksprotocol is uitgevoerd en dat de resultaten daarvan ons voldoende bevestiging hebben gegeven dat significante gevolgen voor alle soorten kunnen worden uitgesloten bij een tiplaaft van 40 meter boven NAP. De conclusies van ons besluit van 20 september 2016 blijven daarmee onverkort van kracht.

B3. Zienswijzen

Naar aanleiding van de publicatie van de kennisgeving en de terinzagelegging van de ontwerp-wijzigingsbesluiten voor het project windpark Fryslân zijn in totaal 5 unieke zienswijzen naar voren gebracht:

- Door de heer [naam] te Bolsward;
- de heer [naam] te Makkum;
- de heer [naam] te Barendrecht;
- VOF Mamores te Sneek en
- Ir. [naam] te Den Helder

Op het ontwerp van voorliggend besluit Wet natuurbescherming is één zienswijze ingediend (zienswijze nummer 2). Van een inhoudelijke onderbouwing van de zienswijze is evenwel geen sprake. De overige zienswijzen richten zich op de overige ontwerp besluiten.

In het licht daarvan geven de zienswijzen geen aanleiding tot aanpassing van het definitieve besluit.

C. Conclusie

Op grond van bovengenoemde rapporten en de onderbouwende stukken vanuit uw (primaire) aanvraag van 11 juli 2015 met daarop volgende aanvullingen is bevestigd dat de verlaging van de tiplaagte van 50 naar 40 meter boven NAP ten behoeve van de realisatie en de exploitatie van het Windpark Fryslân, op de door u aangegeven wijze, géén significante negatieve effecten zal veroorzaken op de beschermde natuurwaarden. In het besluit is aangegeven op welke wijze de vergunning is aangepast. Mede door de overige voorschriften en beperkingen uit ons besluit van 20 september 2016 is uitgesloten dat het project de natuurlijke kenmerken van de Natura 2000-gebieden 'IJsselmeer', 'Waddenzee', 'Duinen Vlieland' en 'Duinen en Lage Land Texel' zal aantasten.